

УДК 378.14

Моніторинг забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови

Ірина Белікова,

викладач,

Комунальний заклад „Харківська гуманітарно-педагогічна академія”

Харківської обласної ради

Науковий керівник — доктор педагогічних наук, професор *А.А. Харківська*

В усьому світі освіта розглядається як ключовий фактор стабільного розвитку держави. Якість вищої освіти і, відповідно, професійної підготовки відіграє ключову роль у створенні єдиного європейського освітнього простору. Якість освіти та професійної підготовки визначаються не тільки обсягом знань, але й параметрами особистісного, світоглядного, громадянського розвитку, при цьому проблема якості освітнього процесу розглядається з позицій загальнолюдської і соціальної цінності освіти. Саме ці чинники актуалізують проблему управління якістю освіти у вищому навчальному закладі. Моніторинг є складовою управління якістю освіти та професійної підготовки. Отже, проблема моніторингу забезпечення якості підготовки майбутніх учителів іноземної мови є актуальною [1–7].

У мінливих умовах функціонування різних систем засобом подолання нестачі інформації при прийнятті управлінських рішень стає моніторинг, який полягає в постійному відстеженні об'єкта управлінської діяльності, аналізі його стану й зіставленні із заданими еталонами або цілями, прогнозуванні можливих змін станів об'єкта з метою надання управлінських впливів, спрямованих на поліпшення якості об'єкта. Застосування моніторингу в різних сферах діяльності,

і, зокрема у вищій освіті, аналізується в роботах Є. Антосенкова, А. Ахмадєєва, А. Бичкова, І. Вавілова, І. Галяминої, С. Горбаткова, Л. Грибанової, В. Гудкової, М. Гузаїрова, Т. Козлової, В. Левашова, Н. Морозової, Г. Савельєвої.

Методологічні й теоретичні проблеми моніторингу розглядаються в працях І. Бестужева-Лади, І. Герасимова, Т. Заславської, Ю. Левади, О. Майорова, Н. Пішулина, А. Савельєва, Н. Селезньової, Л. Семушиної, А. Субетто, Р. Шишова. Моніторинг усе ширше використовується в освітніх системах. У теорії та практиці освіти існують різні підходи до моніторингу. Частина науковців (П. Анисимов, В. Зуєв, О. Майоров, Л. Шибаєва) розглядають моніторинг як засіб удосконалення системи інформаційного забезпечення управління освітою, а частина (А. Галаган, В. Качерманьян, А. Савельєв, Л. Семушина) — як засіб підвищення ефективності стратегічного планування розвитку середньої й вищої професійної освіти. А. Орлов розглядає моніторинг у контексті підвищення якості управлінських рішень і при здійсненні педагогічних інновацій. В. Кальней, Н. Михайлова, Н. Селезньова використовують моніторинг як засіб оцінки якості освіти та професійної підготовки М. Гузаїров, І. Єлисеєв, А. Сапронов — як інформаційну основу в системі

оцінювання й управління якістю освіти на регіональному рівні, а І. Вавілова, Л. Виноградова, С. Горбатков, В. Лукманов, Т. Макарова, Е. Мухортова, Н. Нікітін, Г. Скок — на рівні навчального закладу, педагога, студента, учня.

Мета статті — розглянути основні аспекти і завдання моніторингу забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови, проаналізувати шляхи здійснення моніторингу.

Власне, поняття „моніторинг” представляє інтерес з точки зору його теоретичного аналізу, оскільки не має однозначного тлумачення, тому що вивчається і використовується в різних сферах науково-практичної діяльності. Складність формулювання визначення цього поняття пов’язана також із його належністю як до сфери науки, так і до сфери практики. Моніторинг можна визначити як „постійне спостереження за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або вихідним пропозиціям — спостереження, оцінка і прогноз стану навколишнього середовища у зв’язку з діяльністю людини”. Отже, моніторинг являє собою складне неоднозначне явище. Він застосовується у різних сферах із різноманітними цілями, але при цьому має загальні характеристики, властивості, риси, хоч існує і розвивається досить ізольовано в межах різних наук галузей управління.

Моніторинг забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови розглядається в теорії спеціального управління як одна із головних, відносно самостійних ланок управлінського циклу. У межах моніторингу проводиться виявлення та оцінювання проведених педагогічних дій. При цьому забезпечується зворотний зв’язок, який повідомляє про відповідність фактичних результатів діяльності педагогічного колективу кінцевій меті. Той факт, що вона не завжди досягається повністю, є звичайною ситуацією, і завдання полягає в тому, щоб оцінювати ступінь її досягнення, направленість та причини відхилень.

Слід пам’ятати, що результати педагогічного процесу зазвичай зумовлені впливом різних зовнішніх і внутрішніх факторів: це зміни в навчальних планах, забезпечення інформаційною літературою та засобами навчання, застосування сучасних методик і технологій навчання, а також суб’єктивних факторів: таких як склад педагогічних працівників та тих, хто навчається.

Таким чином, моніторинг забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови передбачає виявлення і врегулювання впливу факторів зовнішнього середовища та внутрішніх факторів самої педагогічної системи. В реальних умовах моніторинг забезпечення якості професійної підготовки тісно пов’язаний з функціями та стадіями управління навчальним закладом, тобто він охоплює цілі, інформації, рішення, організацію та рівень педагогічної діяльності колективу та управління ним. Сьогодні існує реальна суттєва відмінність в підходах до системи моніторингу в вітчизняній і зарубіжній практиці. Це різниця в тлумаченні, ефективності та результативності роботи навчального закладу та відповідальності за результати діяльності. Моніторинг здійснюється принципово різними шляхами: 1) контроль навчального процесу; 2) контроль знань тих, хто навчається.

Перший шлях методично відпрацьований та виконується систематично в кожному навчальному закладі. Його характерною рисою є всеохоплюючий характер. Він реалізується періодично і постійно. Періодично — це ліцензування, акредитація та атестація як зовнішня перевірка навчального закладу. Постійний контроль за станом навчального процесу здійснюється „власними” силами — ректором, дирекцією, деканатами, відділеннями, кафедрами, методичними та адміністративними комісіями. Він ґрунтується на правовій основі і охоплює, по-перше, стан навчально-методичного забезпечення, лабораторну базу, кадровий склад та, по-друге, організацію навчального процесу

(розклад занять, ведення поточної документації, виховна робота тощо) [2, с. 84].

Вихідним положенням моніторингу забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови є його зв'язок із цілями навчання, які зазвичай передбачені навчальним планом, тобто моніторинг пов'язаний з оцінкою реалізації цілей і планів, порівнянням фактичного рівня підготовки з планами. Головним завданням моніторингу забезпечення якості професійної підготовки є зменшення різниці між ними, виявлення та усунення негативних факторів впливу на процес.

Якісною та кількісною мірою оцінки результатів педагогічної діяльності при підготовці майбутніх учителів іноземної мови є досягнення бажаного результату. Останній визначається нормами, стандартами спеціальності. Саме норма, стандарт є необхідною умовою та підґрунтям моніторингу в освіті, оскільки з ними порівнюються фактичні результати, після чого здійснюються оцінювання і корекція.

В освітньому процесі таке співставлення фактичних досягнень з нормою, еталонами, вимогами стандартів називається перевіркою. За допомогою моніторингу є можливість дати відповідь на запитання про ефективність певної технології навчання, виділити фактори впливу на результати, довести залежність від кваліфікації педагога. Одна з головних вимог оцінювання роботи навчального закладу — об'єктивність: відповідність фактичних успіхам науково-педагогічних працівників, студентів; оцінювання виявленого рівня знань, відповідно до державних стандартів.

Частина науковців фактично ототожнюють моніторинг з контролюючо-аналітичною діяльністю, що значно поширює його межі й не дозволяє з'ясувати його принципів особливості [3].

З цього приводу треба зазначити, що контроль є складовою управлінського циклу, він спрямований на діагностику реалізації плану роботи та її мети. У

зв'язку з цим контроль має ситуативний характер і є нетривалим за часом реалізації. Контроль пов'язаний з мікроелементами освітньої системи, а моніторинг — з функціонуванням всієї системи. Моніторинг передуює плануванню та прийняттю рішень.

До цього слід додати, що моніторинг спрямований на головні параметри навчального закладу і має статус дослідження, а не емпіричного збирання матеріалів. Він має комплексний, системний характер і створює умови для планування — річного, перспективного, стратегічного.

Моніторинг забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови реалізується за допомогою комплексу методів і чітко розроблених процедур. На відміну від контролю, який кожного року спрямовується на нові об'єкти, моніторинг спрямовується на одні й ті самі об'єкти й періодично повторюється.

Наведені положення дозволяють визначити моніторинг забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови як систему заходів щодо набуття та аналізу інформації з метою вивчення та оцінювання якості професійної підготовки та прийняття рішень про розвиток навчально-виховного процесу на основі аналізу виявлених типових особливостей та тенденцій.

Моніторинг пов'язаний:

- з якістю освіти;
- управлінням якістю освіти;
- культурою оцінювання;
- управлінськими рішеннями та стратегічним менеджментом.

Якість професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови можна визначити як співвідношення мети та результату освітньої діяльності. Ніякі результати не можна визнавати позитивними, якими б значними вони не були, якщо той, хто навчається, може досягти більшого, та ніякі результати, якими б незначними вони не були, не можна визнавати негативними, якщо вони відповідають максимальним можливостям особистості.

Якість — це властивість, яка реально задовольняє споживача. Однак потреби та очікування споживача можуть змінюватися, тому якість є величиною змінною. Ця властивість впливає на здійснення моніторингової діяльності.

Важливою умовою ефективності моніторингу забезпечення якості професійної підготовки є відповідність його процедур вимогам культури оцінювання, яку характеризують:

- наявність чітких критеріїв оцінки;
- розробленість процедур оцінювання;
- наявність кваліфікованих експертів;
- розробленість форм фіксації інформації в ході моніторингу;
- розробленість часових характеристик оцінювання;

Взагалі при аналізі якості професійної підготовки треба оцінювати показники, які лежать поза системою освіти. Це, передусім, якість життя, яка вбирає в себе і ціннісні орієнтири особистості, і заробітну плату, і озброєність комп'ютерами та ін. Ці показники в Україні, порівняно з розвиненими країнами світу, значно нижчі. Навчати і виховувати на іншому змісті, інших цінностях повинні інші викладачі, які самі впроваджують та дотримуються інших ціннісних засад освіти. Ці зміни відбуваються впродовж десятиліть. А зараз якість життя в Україні значною мірою залежить від якості освіти та професійної підготовки, яку мають українські громадяни [4, с. 109].

Одним із найважливіших, принципово нових напрямів підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови є ціннісний підхід до управління цією якістю на засадах культурно-історичної педагогіки, яка передбачає послідовне зміщення акцентів: з освіти, що формує культуру корисності (знання, вміння і т. ін.), на освіту, що формує передусім культуру відродження гідності, підйому, відповідальності (дух, духовність, гуманістичні цінності) [1, с. 34].

Отже, моніторинг забезпечення якості професійної підготовки — це система заходів щодо збирання, опрацювання,

аналізу та поширення інформації з метою вивчення й оцінювання стану функціонування певного суб'єкта освітньої діяльності чи освітньої системи загалом та прогнозування їх розвитку на основі аналізу одержаних даних і виявлених тенденцій та закономірностей.

Література

1. Волобуєва, Т. Б. Управлінський супровід моніторингу якості освіти / Т.В. Волобуєва. — Харків : Основа, 2004. — 94 с.
2. Єльнікова, Г. В. Освітній моніторинг в регуляції управління загальною середньою освітою // Управління національною освітою в умовах становлення і розвитку української державності // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (28 — 30 жовтня 1998 р.). — К. : Правда Ярославичів, 1998. — С. 83–86.
3. Курлехт, М. В., Тельнюк И. В. Экспертные оценки в образовании : учеб. пособие для студентов факультетов дошк. образования высш. пед. учеб. заведений. — М. : Изд. центр «Академия», 2002. — 112 с.
4. Локшина, О. І. Моніторинг якості освіти: світовий досвід // Педагогіка і психологія. — 2003. — № 1. — С. 108–116.
5. Моніторинг якості освіти: Світові досягнення та українські перспективи ; за заг. ред. О. І. Локшиної. — К. : К. І. С., 2004. — 128 с.
6. Харківська, А. А. Моніторинг якості підготовки фахівців в умовах кредитно-модульної системи навчання / А. А. Харківська // Наук. записки. Серія: Психолого-педагогічні науки (Ніжинський держ. ун-т. ім. М. Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. — Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2007 — №2. — С. 241–248.
7. Хриков, Є. М. Теоретико-методологічні засади моніторингу професійної підготовки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.profosvita.org.ua/ru/career/articles/2.html>

15.04.2014